

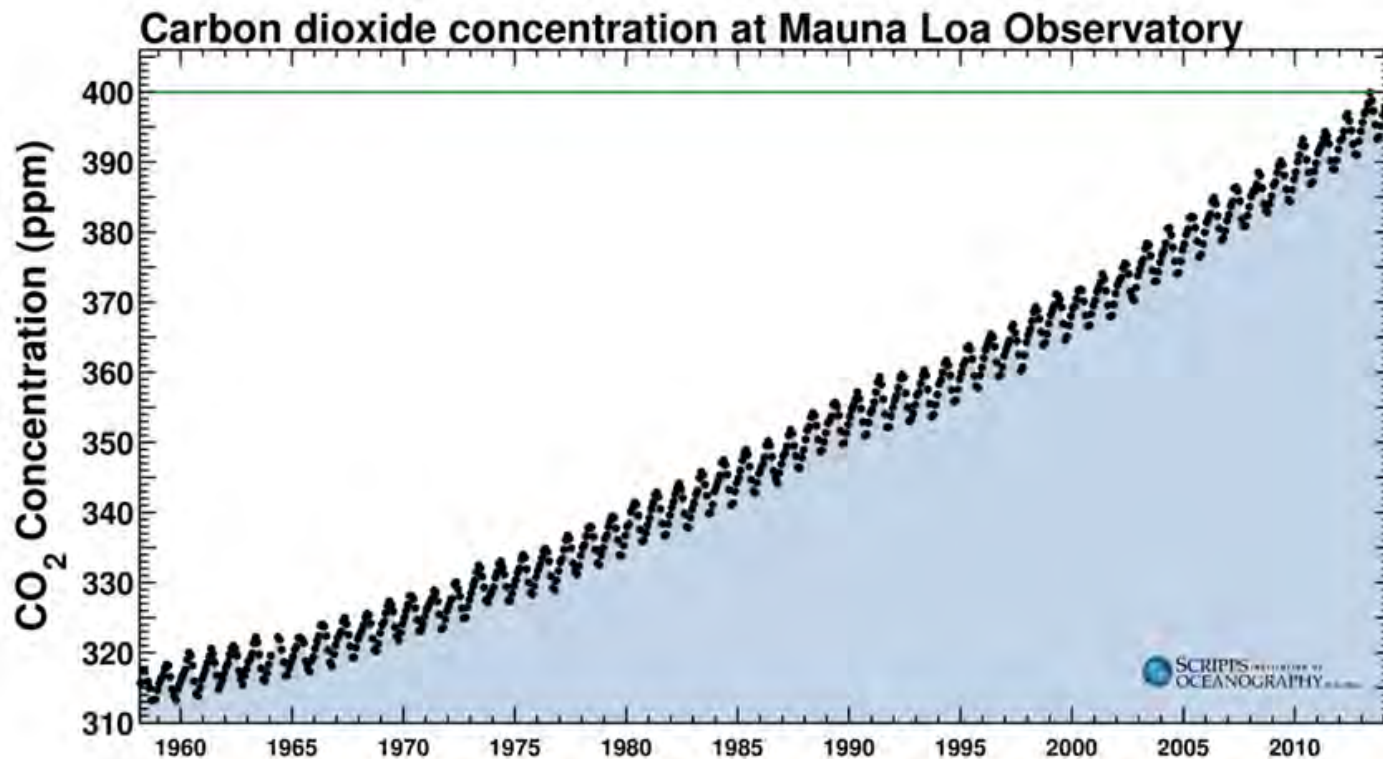
Uporabnost recikliranih odpadkov v gradbeništvu

Ana Mladenovič

*ZAG, Laboratorij za betone, kamen in reciklirane
materiale*

Klimatske spremembe

V letu 2013 smo presegli mejo 400 vol. delcev CO₂ na milijon delcev zraka.

Omejeni viri surovin

V letni svetovni proizvodnji naravnih surovin je delež EU manj kot 5 %.

Odpadki in deponije

V EU na prebivalca nastane na leto od 2 do 3 tone odpadkov (komunalni, gradbeni, industrijski).

Odloži se jih več kot 70 %!

Prehod v družbo recikliranja

Nujno:

- **pripoznati omejitve planeta,**
- **zmanjšati količino odpadkov,**
- **ponovna uporaba,**
- **močno povečati stopnja recikliranja na vseh področjih.**

Recikliranje v gospodinjstvu

Recikliranje v gradbeništvu

Enaka filozofija!

Z odpadkom enega sistema nahranimo drug sistem.

Prehod v družbo recikliranja

Dva pomembna dokumenta:

- 1. Direktiva o odpadkih 2008/98/ES**
- 2. Uredba o gradbenih proizvodih.**

Direktiva o odpadkih 2008/98/ES

Uredba o gradbenih proizvodih

Direktivo o gradbenih proizvodih je s 1. 7. 2013 nadomestila Uredba o gradbenih proizvodih.

- 1. Mehanska odpornost in stabilnost**
- 2. Varnost pri požaru**
- 3. Higiena, zdravje in okolje**
- 4. Varnost in dostopnost pri uporabi**
- 5. Zaščita pred hrupom**
- 6. Varčevanje z energijo in ohranjanje toplote**
- 7. Trajnostna raba naravnih virov **NOVO****

NOVI PRISTOP!

Izvor/ime materiala ni pomembno!

Kar šteje, so lastnosti in rezultati!

Odpadek je vir za gradbene proizvode

**Porabi se velike količine odpadkov.
Novi proizvodi so lahko boljši / cenejši od
tradicionalnih.**

Toksične snovi v odpadkih se fiksirajo.

**Iščemo realistične in uravnotežene rešitve
(ponudba in povpraševanje, cena recikliranja).
Izvedljivost s tradicionalno gradbeniško
tehnologijo.**

Odpadki nadomeščajo:

- **naravni agregat**

in/ali

- **konvencionalna veziva: cement, apno, bitumen**

Agregati

Eden od osnovnih materialov v gradbeništvu.

Delež agregata:

80 % v betonu

90 % v asfaltu

100 % v nevezanih plasteh.

Svetovna poraba:

95 % naravnih in 5 % alternativnih agregatov.

Naravni agregat: agregat mineralnega izvora, ki je bil le mehansko predelan.

Alternativni agregati - terminologija

Reciklirani agregat:

agregat, ki nastane s predelavo neorganskega materiala, ki je bil pred tem že vgrajen.

Umetni agregat:

agregat mineralnega izvora, pripravljen v industrijskem procesu, pod vplivom toplotnih ali drugih sprememb.

Reciklirani agregat = agregat iz gradbenih ruševin

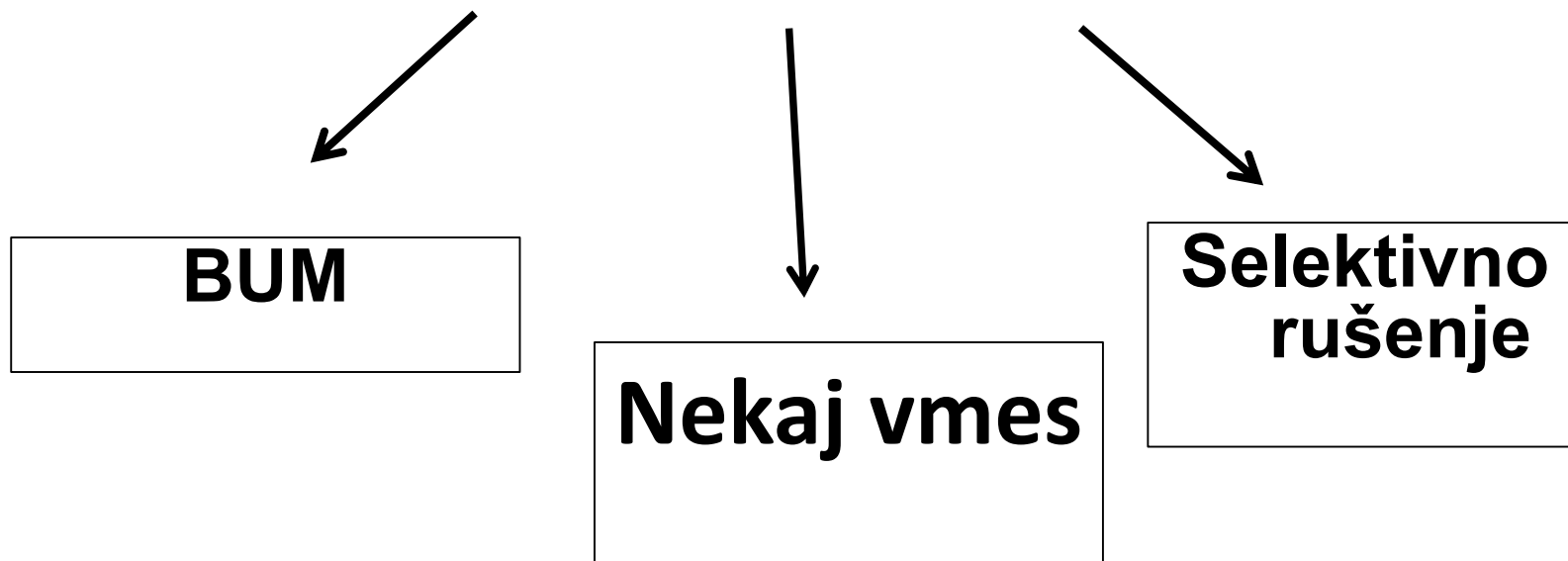

Kakršne ruševine, takšen agregat?

NE DRŽI!

Več pristopov

Kako ruši inšpekcija?

BUM!

Selektivno rušenje

Zakaj je selektivno rušenje nujno?

- **zaradi zdravja ljudi in okolja,**
- **zaradi boljše kakovosti materialov.**

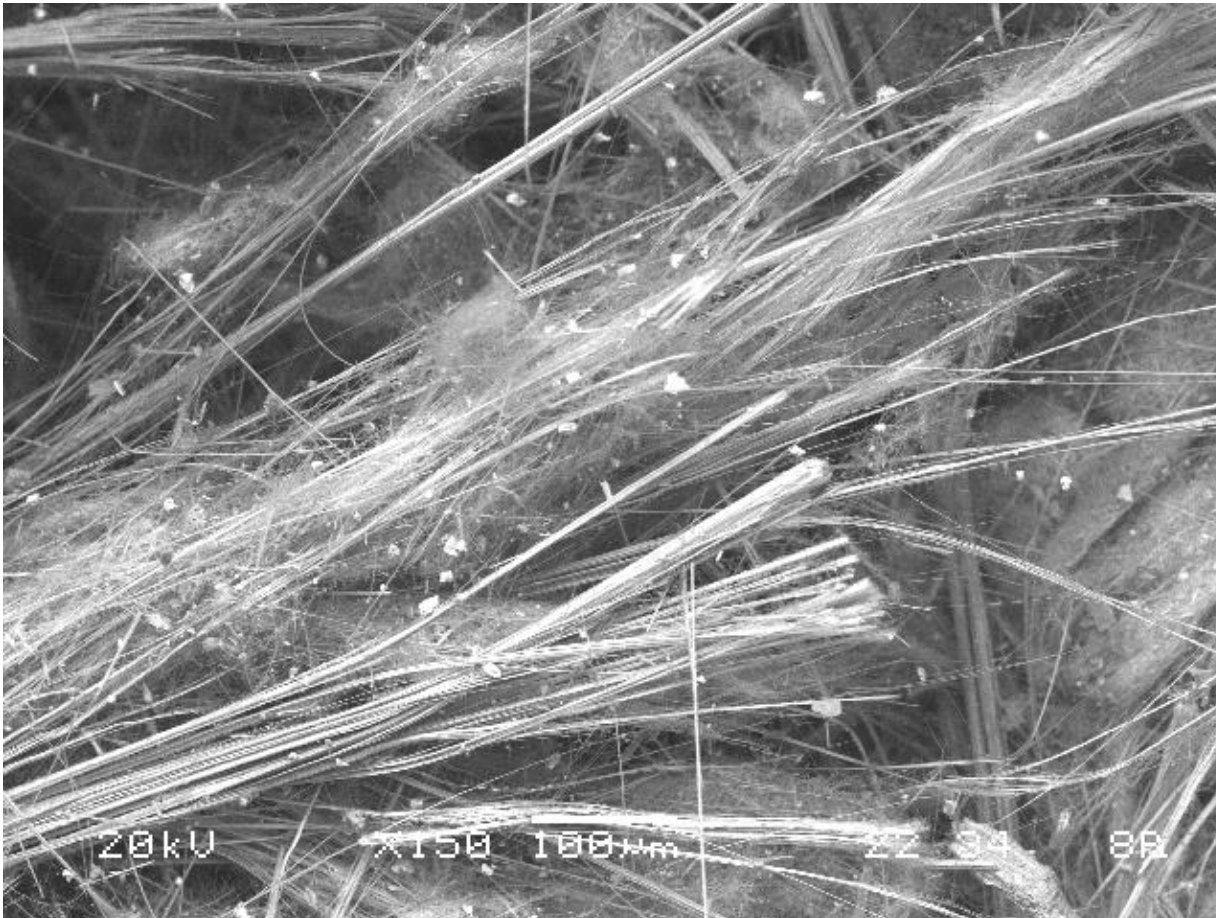

V stavbi so lahko nevarni materiali!

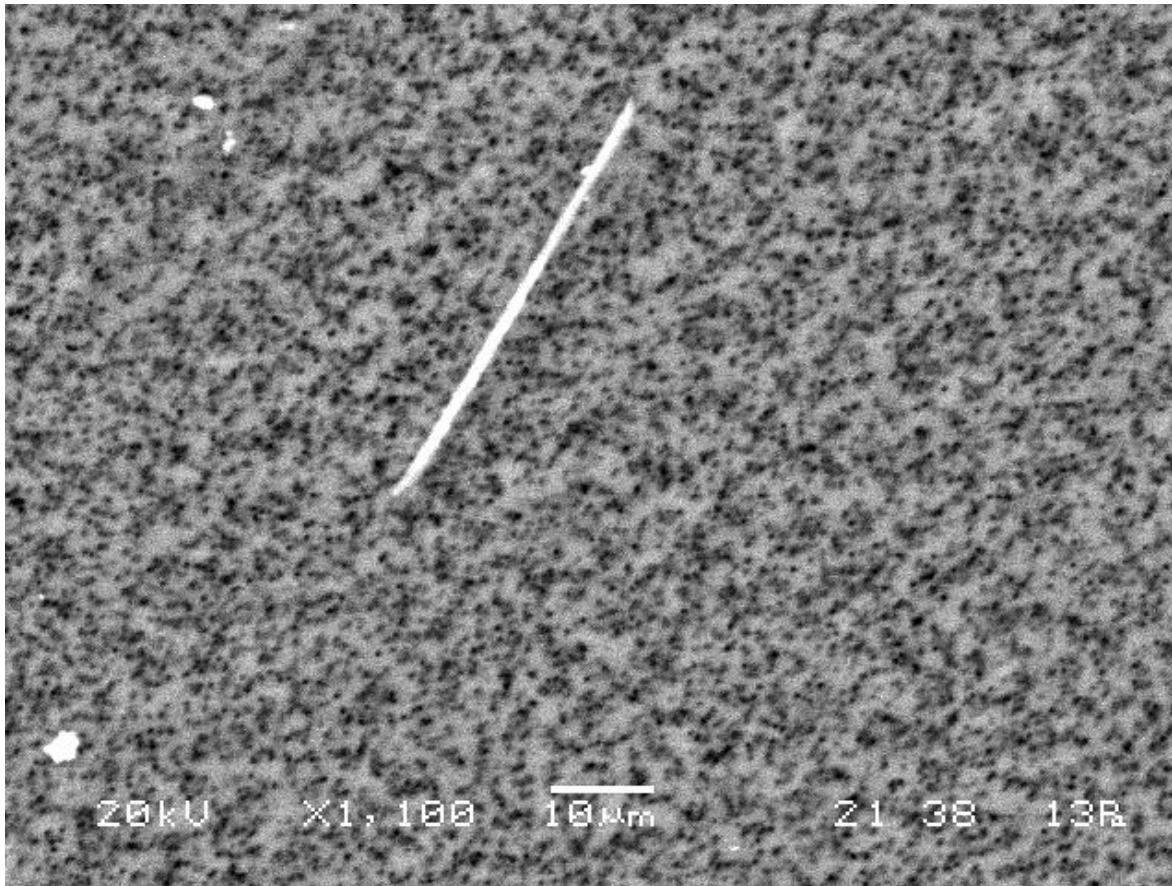
- **Azbest**
- **Policiklični aromatski ogljikovodiki, npr. katran**
- **Poliklorirani bifenili (PCB)**
- **Mineralna olja, svinčeve barve**
- **Onesnaženje zaradi preteklih aktivnosti.**

Azbest – od magičnega do nevarnega materiala

Zakaj je azbest nevaren?

Lucy Deane piše leta 1898:

- **Škodljivi učinek azbesta je bil raziskan s pomočjo mikroskopa.**
- **Vidi se nazobčana, steklu podobna oblika vlaken, če so v zraku v kakršnikoli količini, je učinek škodljiv.**

Azbest - prepoved 107 let po prvem opozorilu!

- **Direktiva 1999/77/ES prepoveduje uporabo azbesta od 1. 1. 2005.**

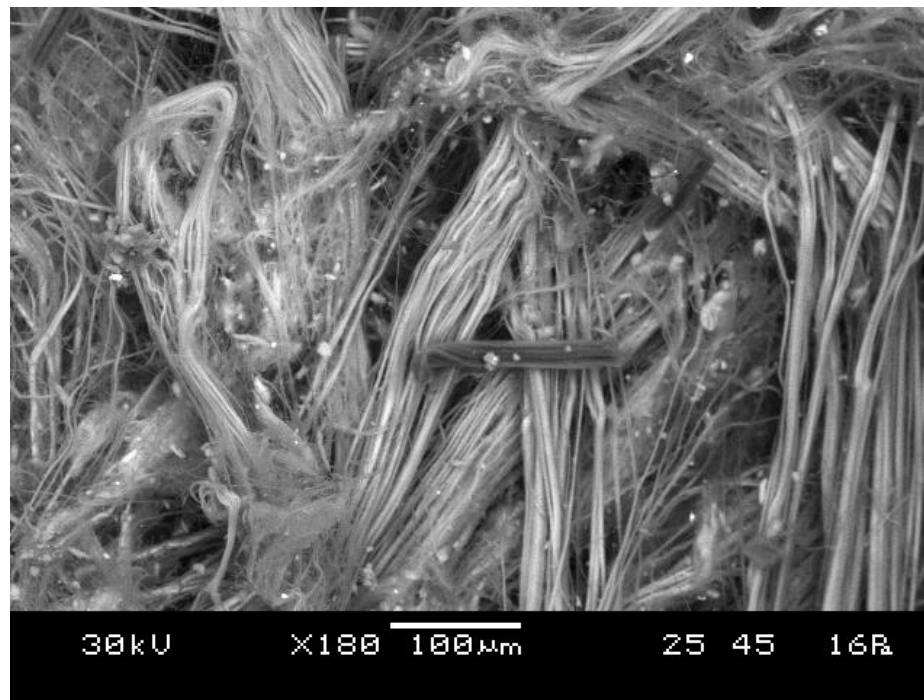

Slovenija

- **Uredba (Ur. l. RS, št. 49/2001) ukinja proizvodnjo, promet in uporabo azbesta in azbestnih izdelkov z začetkom leta 2003.**
- **Uporaba izdelkov, ki so bili na dan uveljavitve Uredbe (28.06.2001) že v uporabi, ni prepovedana!**
- **Rok za odstranitev azbesta ni določen!**

Šibko vezan azbest - izolacijska vrvica

Reciklirani agregat

Če je ob rušenju stavbe material pravilno selekcioniran in pravilno predelan v agregat, je ta enakovreden naravnemu agregatu.

Možna uporaba

- **Enostavni, dinamično neobremenjeni nasipi/zasipi, kjer so nizke zahteve za varnost**
- **Nevezane in hidravlično vezane plasti v cestogradnji**
- **Betoni**

Umetni agregati

- **Izvor: različni industrijski procesi.**
- **Ne vračajo se nazaj v proizvodnjo zaradi tehničnih /ekonomskih razlogov.**
- **Najbolj znani: jeklarske žlindre.**

**Žlindra je skupno generično ime za
ostanke iz pirometalurških
procesov.**

**Beseda ne pove ničesar o lastnostih
in uporabnosti.**

Nekaj zgodovine:

Železarna Jesenice

Siemens-Martinove peči: po letu 1904, ko so nadomestile zastarele plavže.

Siemens-Martinova žindra: deponiranje in nekontrolirana uporaba (razmah sredi 80. let).

Posledica: velika materialna škoda na objektih.

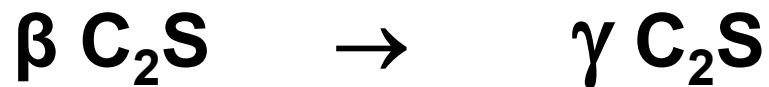

Poškodbe objektov:
trgovina Rožca na Hrušici,
čistilna naprava Jesenice,
trgovina na Blejski Dobravi

Vzrok?

+Δ 12 %

Mineralna pretvorba.

**Nova faza ima za 12 % večji volumen,
kar povzroča nabrekanje zrn in
poškodbe konstrukcije.**

Nastanek žlinder

Pri T nad 1500 °C.

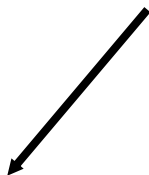
Končne lastnosti so odvisne od sestave taline in predvsem od hitrosti ohlajanja.

Vse to vpliva na možnost recikliranja in ponovne uporabe!

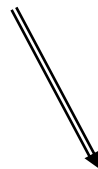

Jeklarske žlindre

Nastajajo pri proizvodnji in plemenitju jekel.

Črne žlindre

Bele žlindre

Črna žlindra v EU

- **150 kg žlindre na tono jekla.**
- **Okoli 12 M ton/letno.**
- **65 % se uporabi, pretežno v gradbeništvu (kot visokokakovosten agregat za obrabne asfaltne sloje –nadomešča magmatski agregat).**

Stanje v Sloveniji

- **3 jeklarne,**
- **več kot 80 000 ton/leto,**
- **samo del se predela v agregat,**
- **uporaba: cestogradnja (obrabne plasti, nosilne plasti).**

Pridobivanje jekla v elektroobločnih pečeh. Surovine: jekleni vložek, apno, ogljik, kisik.

**UMETNI
AGREGAT**

ZAHTEVE

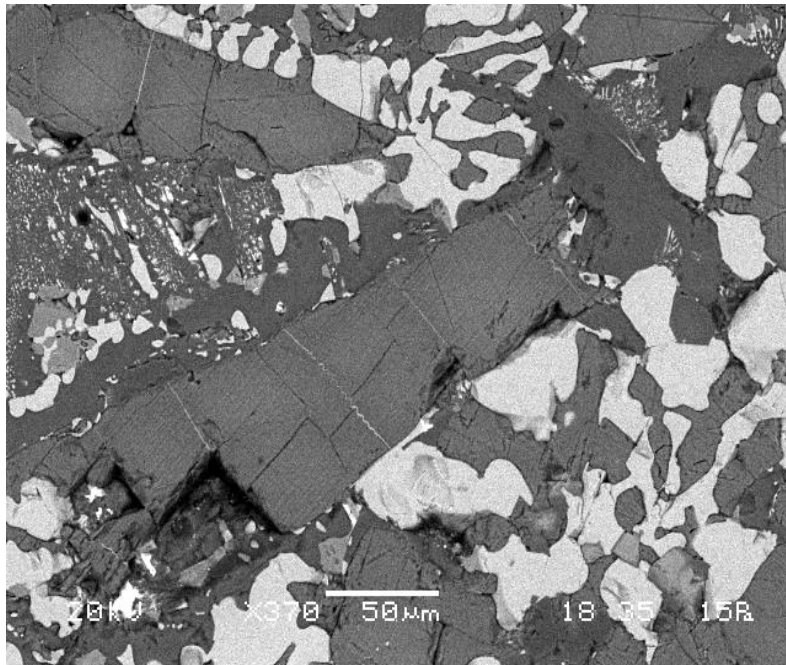
(podobne kot za naravne agregate)

- **stabilna petrografska sestava,**
- **odpornost proti zmrzovanju,**
- **nizko vpijanje vode,**
- **odpornost proti kristalizaciji soli,**
- **izometrična oblika zrn,**
- **primerna zrnnavost,**
- **odpornost proti drobljenju.**

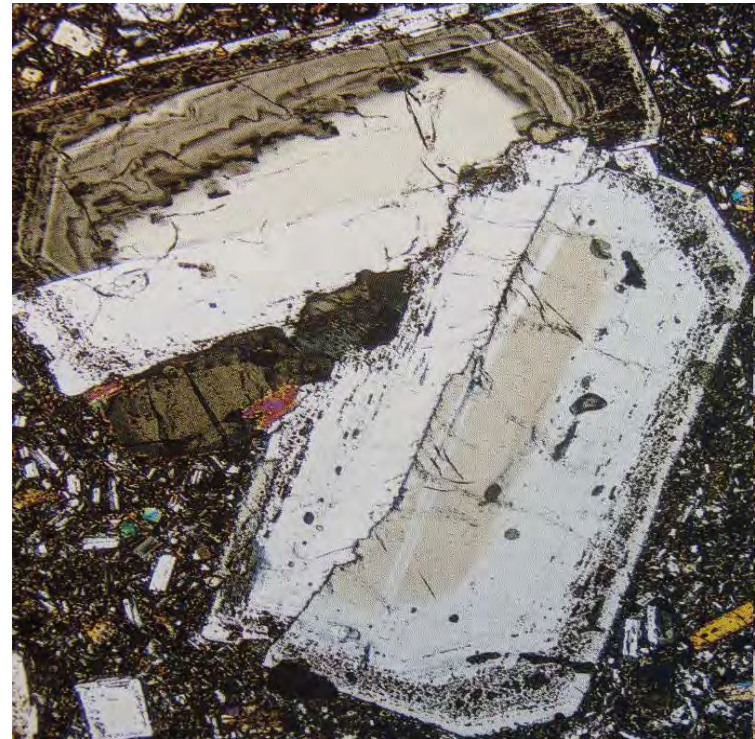

Parameter	Agregat iz jeklarske žlindre	Agregat iz diabaza
Prostorninska masa s porami in votlinami	3,80 Mg/m³	2,95 Mg/m³
Vpijanje vode	2,5 mas %	< 1 mas %
Odpornost proti drobljenju (LA)	16	18
Odpornost proti abraziji (MD)	8	8
Odpornost proti zaglajevanju (PSV)	60	55
Odpornost proti zmrzovanju in tajanju (F)	izguba mase pod 1 mas %	izguba mase pod 1 mas %
Volumska stabilnost (%)	0,3	/
Vsebnost nevarnih snovi v izlužku	pod dovoljeno mejo	/

Struktura, podobna porfirski strukturi eruptivnih kamnin (porfir ali bazalt). Mikrokrystalna osnova, v njej večji kristali. Material ima visoko žilavost in trdnost, odpornost proti zaglajevanju.

Žindra

Porfir

Dodatni zahtevi za žlindro:

1. Inertnost izlužka

Parameter	mg/kg s.s.
Arzen	0,5
Barij	20
Kadmij	0,04
Celotni krom	0,5
Baker	2
Živo srebro	0,01
Molibden	0,5
Nikelj	0,4
Svinec	0,5
Antimon	0,06
Selen	0,1
Cink	4
Kloridi	800
Fluoridi	10
Sulfati	1000

Dodatni zahtevi za žlindro:

2. volumska stabilnost

Mineral	Stehiometrična formula
Wustit	FeO
Belit	Ca ₂ SiO ₄
Alit	Ca ₃ SiO ₅
Brownmillerit	Ca ₂ (Fe,Al) ₂ O ₅
Kromit	(Fe,Mg)Cr ₂ O ₄
Gehlenit	(Ca ₂ Al ₂ SiO ₇)
Mayenit	Ca ₁₂ Al ₁₄ O ₃₃
Prosto apno in periklaz	CaO in MgO

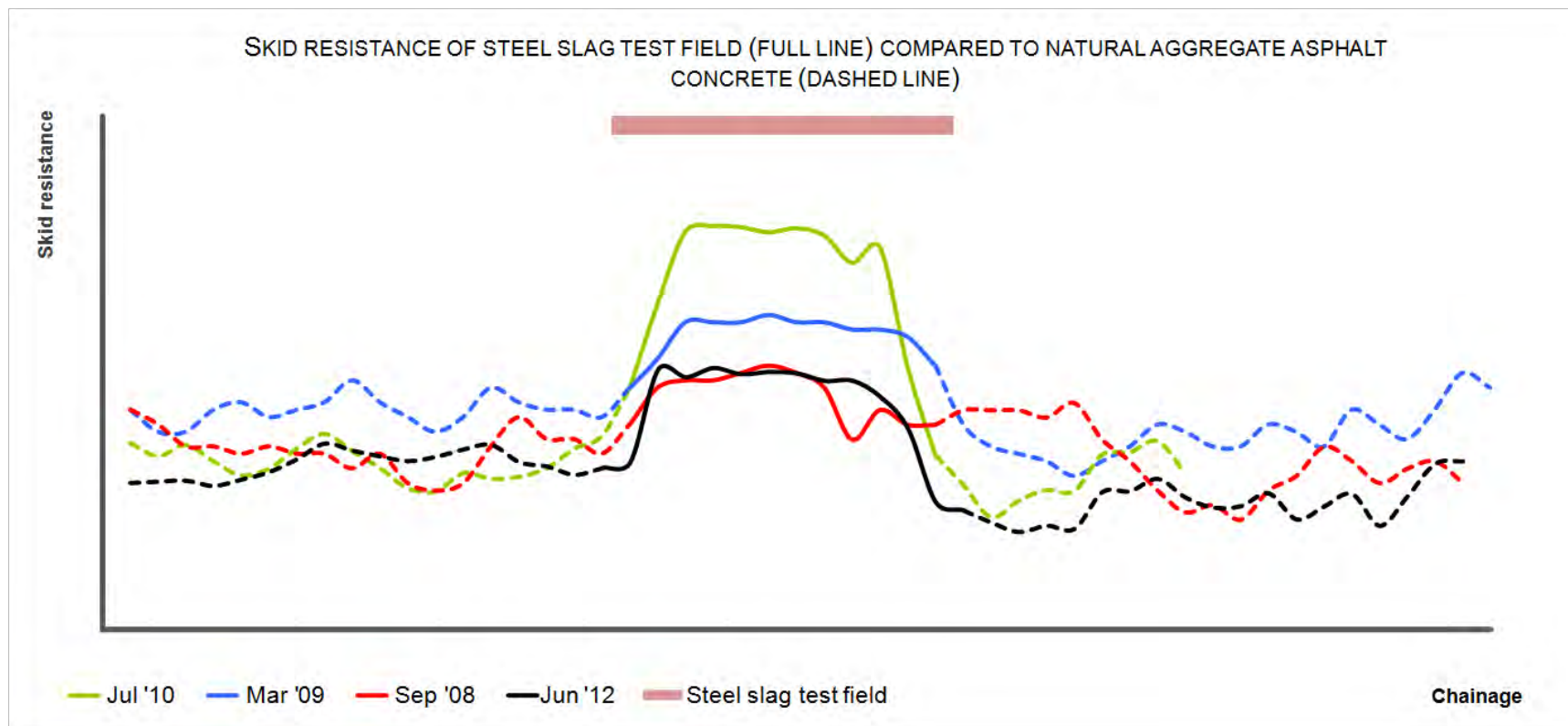

Vozne lastnosti

Vozne lastnosti

Boljše kot na vozišču z naravnim agregatom!

Beton je najpomembnejši gradbeni material

Panteon, Rim

<http://en.wikipedia.org/wiki/Concrete>

Nekaj dejstev o betonu

- **Svetovna poraba - količinsko takoj za vodo.**
- **1 m³ na prebivalca letno.**

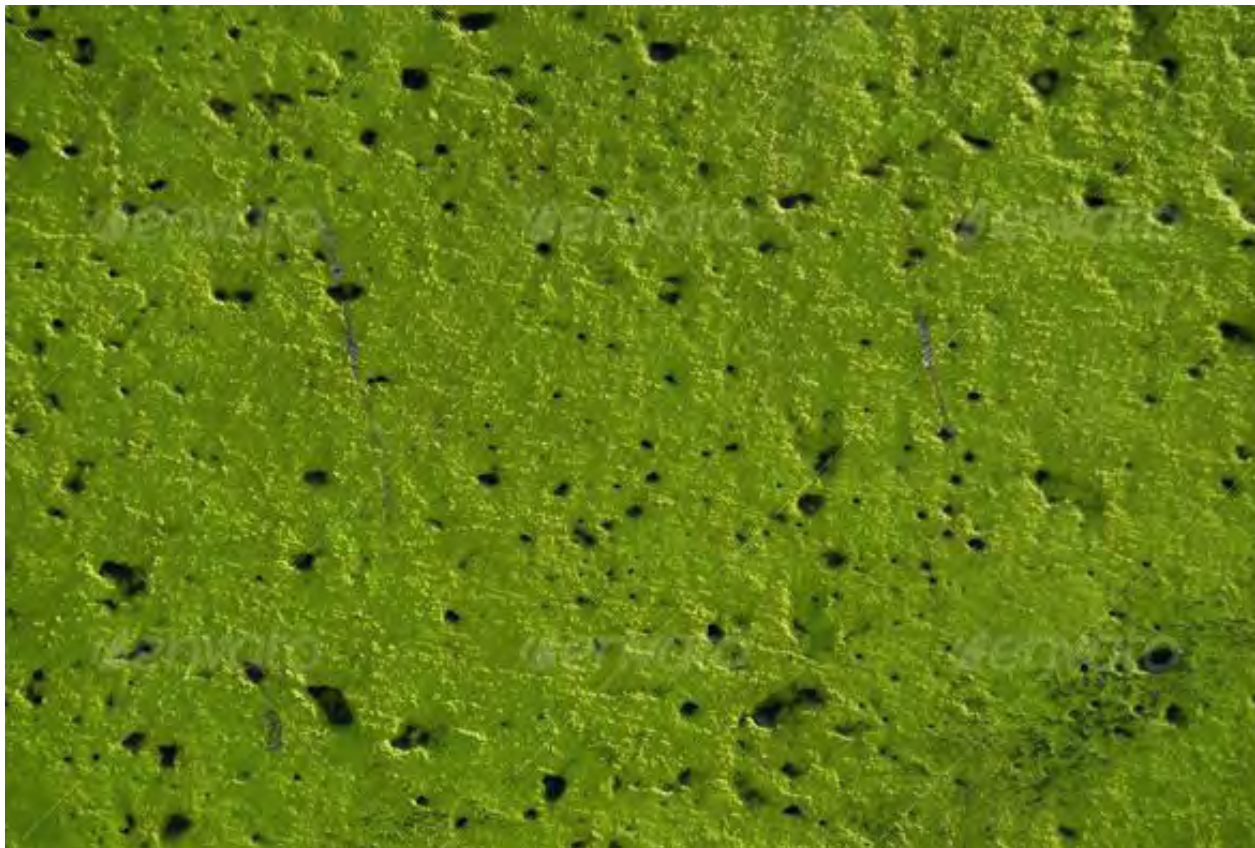
Problem je cement

- **3.6 milijard ton na leto**
- **1 tona cementa generira 750 kg CO₂**
- **7 % svetovnih emisij**

Beton mora postati zelen!

Vir: Stefano Boeri Architectta

Kaj so zeleni betoni?

Alternativni agregati na osnovi odpadkov.

Veživa na osnovi odpadkov (pepeli, žlindre, mulji).

Zahteva: enaka funkcionalnost in trajnost kot konvencionalni (ali boljša).

Zeleni betoni

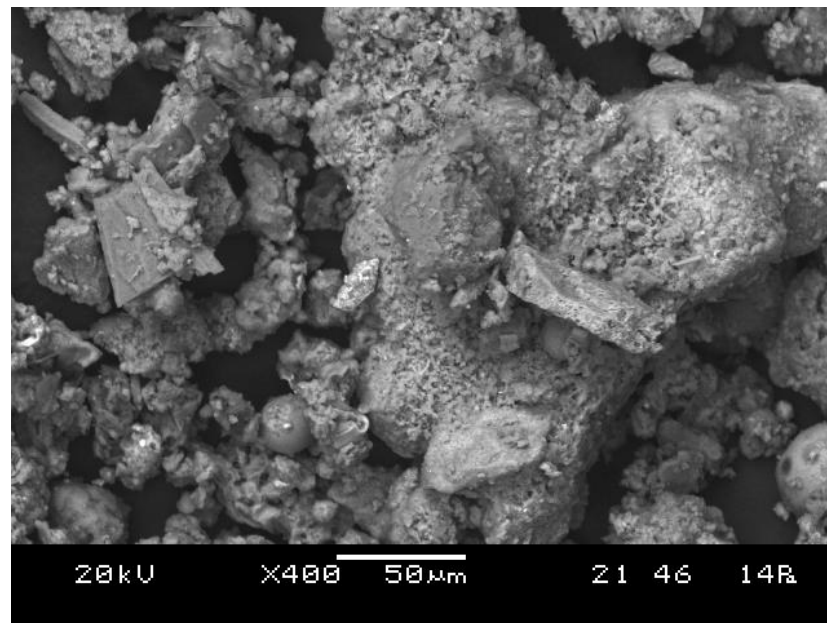
Zahteva: enaka funkcionalnost in trajnost kot konvencionalni (ali boljša).

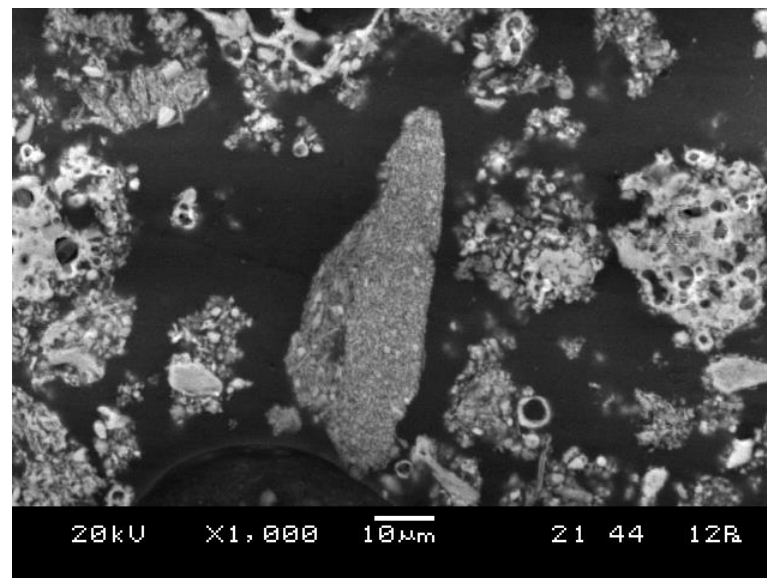
V zelenem betonu pepeli nadomeščajo del cementsa.

Lesni pepel

Pepel papirniškega mulja

Bele žindre

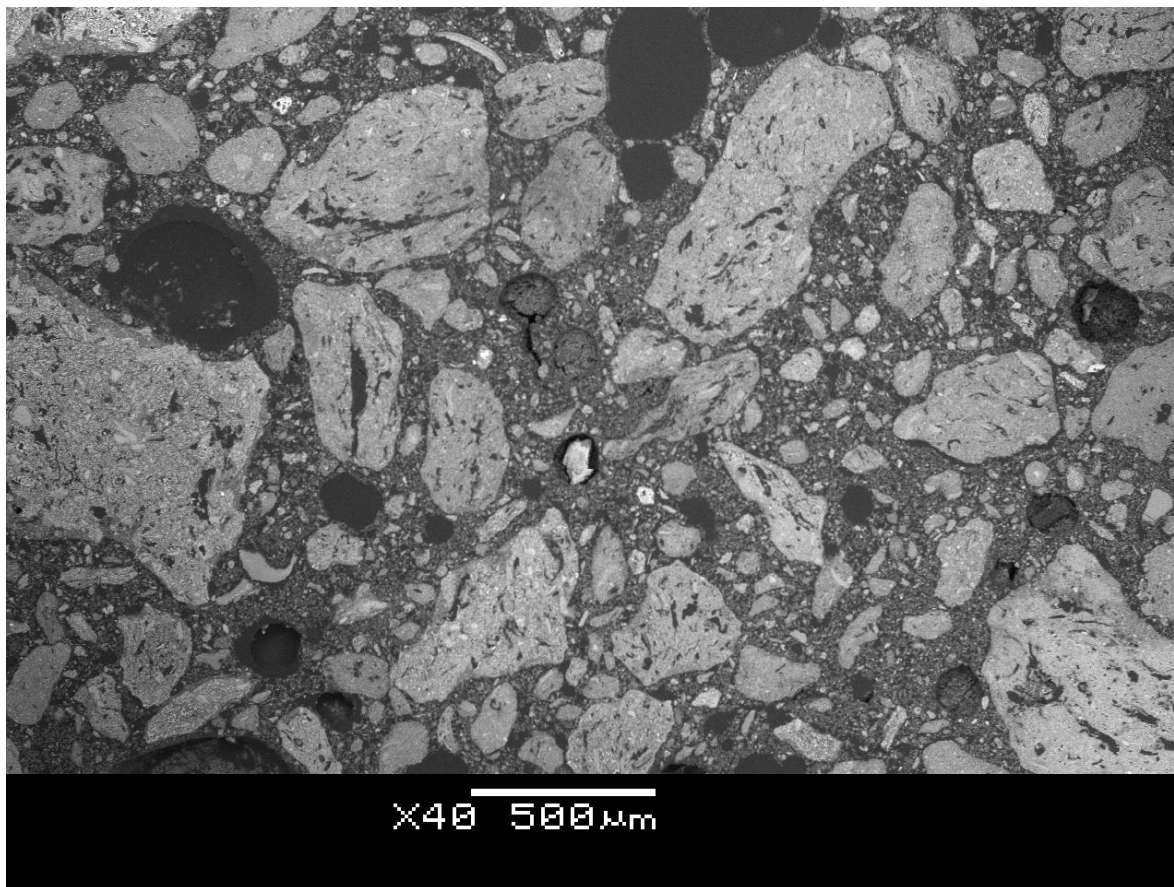
Komunalni mulj iz čistilnih naprav

- Po končanem postopku higienizacije je surovina za gradbene kompozite.
- Uporabnost v nizkih gradnjah: tekoči zasipi, kompoziti s kontrolirano nizko trdnostjo.

Kombinacija s pepelom, visok pH

G
D

Zavod za gradbeništvo Slovenije
 Slovenian National Building and Civil Engineering Institute
 Dimičeva 12, 1
 1000 Ljubljana, Slovenija
 Tel.: +386 (0)1 280 44 72, 280 45 37
 Fax: +386 (0)1 280 44 84
 E-pošta: info.ta@zag.si
 http://www.zag.si/ts

☒

ZAG Ljubljana

ozn.: S-912/10

www.gzdbk.si

Slovensko tehnično soglasje → STS-10/0062

Slovenian Technical Approval → → → → → ¶

Podeljeno na podlagi določil Zakona o gradbenih proizvodih - ZGPro (Ur. list RS, št. 52/00 in št. 110/02 - ZGO-1) naslednjemu gradbenemu proizvodu: ☒

On the basis of provisions of the Construction Products Act - ZGPro (OG-RS, nos. 52/00 and 110/02 - ZGO-1) granted to the following construction product: ¶

¶	→	¶	
Komercialno ime proizvoda: ↵ <i>Trade name</i> ☒		"CERODIT" ¶	☒
=		=	=
Imetnik soglasja: ↵ <i>Holder of approval</i> ☒		CeROD d.o.o. ¶ Kettejev drevored 3 ¶ 8000 Novo mesto ☒	☒
=		=	=
Vrsta in predvidena uporaba proizvoda: ☒		Kompozit iz mulja in pepela -- za nasipni oziroma zasipni material pri izvedbi dnevni in zaključnih prekriv in urejanju brežin na deponijah komunalnih odpadkov ☒	☒
¶ <i>Generic type and use of the product</i> ☒		-----Composite of sludge and ash -- to be used as fill when creating top covering layers and stabilizing the slopes of communal waste dumps (landfills) ☒	☒
=		=	=
Veljavnost: ----- od (from) ¶ <i>Validity</i> → do (to) ☒		27. oktober 2010 ¶ 26. oktober 2015 ☒	☒
=		=	=
Proizvodni obrat: ¶ <i>Manufacturing plant</i> ☒		Odlagališče nenevarnih odpadkov Leskovec ¶ ☒	☒

Luka Koper - nanosi sedimentov ovirajo plovbo

Odstranjevanje je nujno

Deponiranje

Vzročevanje

Ljubljana- Špica

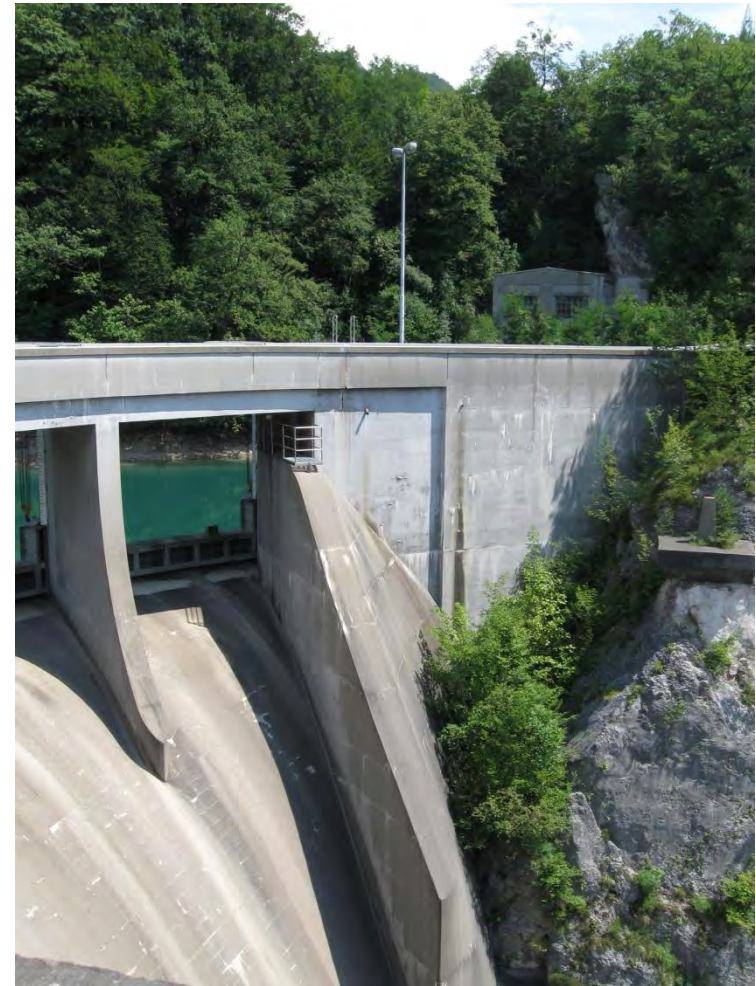

Ljubljana- Špica

HE MOSTE

HE MOSTE

Uporaba odpadkov v gradbeništvu

- **Benefiti:** odpadki enega sistema nahranijo drug sistem. Recikliranje postaja industrija, z generiranjem delovnih mest. Zmanjšuje se okoljski odtis.
- **Problemi:** strošek predelave, strošek testiranja in validacije, praktična izvedba in vgradnja. Ali se splača?
- **Zadržki:** kako se bo nek material dolgoročno obnašal? Ni kot kamen trdnih zagotovil. Potrebno je sprejeti določena tveganja, kot pri vseh drugih aktivnostih v življenju.

EUROSLAG

7th European Slag Conference

“Don't waste your secondary resources”

9 – 11 October 2013
Ijmuiden, The Netherlands.

Projekt ReBirth

Promotion of the **Recycling** of
Industrial Waste and **Building**
Rubble for **the** Construction Industry

www.re-birth.eu